

Bármennyire is látjuk és elismerjük azonban a kor katolikus társadalmának gyengeségeit, sőt vétkeit, a korabeli dokumentumokból az is egyértelműen kitűnik, hogy a hitújítás kezdetétől fogva többre tört, mint az erkölcsök és intézmények reformjára: az egyre izmosodó polgári racionalizmus nevében a misztériumot akarta kisöpörni a keresztény életből. A niceai hitvallás szavait szinte változatlanul átvette a lutheri és kálvini konfesszió is, sőt hívei azt vallották magukról, hogy ők az igazi katolikus keresztények, akik a pápaság által eltorzított tiszta evangéliumi egyházat helyreállítják, ugyanakkor egyre messzebbre haladtak az egyház és a katolikus tanítás tételeinek, az egyház intézményének tagadásában. A szentek tisztelete volt az a kérdés, amelyben a hitújítók a kezdeti időktől fogva kritikus, sőt támadó álláspontot foglaltak el.

Annak a vizsgálatnak, amelyet Sopronban 1524 októberében királyi parancsra egy Kristóf nevű ferences állítólag lutheri szellemű prédikációi ügyében folytattak, az egyik kérdés már így hangzott: „Mondotta-e, hogy a szenteket, sőt még Szűz Máriát sem szabad imádni és nem is szükséges, hogy közbenjárjanak érettünk?” Kristóf barát ezt válaszolta: „Szűz Máriát nem imádjuk, mert ez csak Istent illeti meg, teremtményt azonban nem, a szenteket azonban tisztelnünk kell és segítségül kell hívnunk, viszont szemünket ne függesszük oly túlságosan az eltemetett szentekre, hogy keresztény testvéreinkről megfeledkezzünk. . .”

A válasz józan és teológiailag elfogadható. A gyakorlat azonban mást mutat a német területeken is és később Magyarországon is. Ebben az időben a hitújítók egyik fanatikus szárnya már megrendezte első képromboló akcióit. Luther még Wartburgban tartózkodott, amikor Sanct Gallenben Andreas Karlstadt követőinek csapata az apát iránti gyűlöletből a középkori művészet remekeivel telezsúfolt apátsági templomot is megtámadta; harminchat oltárt összezúztak, szépséges szobrok, képek sokaságát pusztították el azzal az indokolással, hogy bálványokat rombolnak. (Az eset krónikása a hitújítás szellemében írott beszámolóját ezzel a fohással zárja: „Kérek, add Uram és kegyelmes Atyám, hogy amiképpen mi saját kezünkkel szépen összezúztuk és lerontottuk tulajdon kezünk műveit, te is ily módon tépj ki szívünkéből minden szellemi bálványimádást”.) Luther nem helyeselte a képrombolást, a szentképeket azonban ő is „olajjal festett bálványoknak”, a szentek tiszteletét pedig bálványimádásnak tartotta anélkül, hogy különbséget tett volna az egyház tanítása és a teológiailag tudatlan tömeg gyakorlata között.

(Folytatjuk)

BÁNK JÓZSEF érsek-püspök

HARSÁNYI LAJOS KIADATLAN FÖLJEGYZÉSEI ELÉ

*R*endszeresen olvasom a mai költők verseit is. Nagyon bő a termés. Sajnos, a mennyiség néha a minőség rovására megy. Hosszú, érthetetlen s megmagyarázhatatlan sorok erdeje egyik-másik vers.

Az utóbbi évszázadban megszokott volt a költői művek, főleg a versek sokszor éles kritikája. A mai rossz versfaragás ellen azonban kevesen merik felemelni szavukat. Vagy azért, hogy ne lássék konzervatívnak, vagy hogy egyenesen maradnak ne tartsák őket. Pedig az alkotásnak, legyen a művészet bármely ága – még ha költészet is –, önmagáról kell vallomást tennie.

Az alkotó legtöbb esetben már meghalt. Nem tudja megmondani, mit kívánt a művével kifejezni. Ezért magának a műnek kell bizonyítania – mint Borsos Miklós megjegyzi – a sokszor kimondhatatlant. A műnek, a költeménynek kell beszélnie, megszólalnia. A modern költemények azonban gyakran némák maradnak.

Rónai Mihály András „Vers, kép, szobor” című cikkében (Népszabadság, 1980. szeptember 21.) sikrasszáll a versek közérthetőségéért. „Az olvasót meg kell nyugtatni afelől, hogy amit ésszel-szívvvel fel nem ér, az nem vers – írja többek közt. – S nem mintha felül volna a költészet régióin, hanem mert alul van, s nemcsak a költészet régióin van alul.” Bátorítja az olvasókat, ne piruljanak amiatt, ha „egy állítólagos világszínvonal szent nevében” nem mondanak valamit modernnek s ezért „lehülyézik és sznobba terrorizálják őket. Vissza kell az ilyen vádat utasítani!” Majd hozzáteszi: „a vers, kép, szobor nem múlik el soha – ha az!” Mert a verset, ami költemény, a festészetet, ami látványfestészet, a szobrászatot, ami képfaragás, még soha senki nem „haladta meg”. Végül szinte afs poeticát ad a modern költőnek: „Ne hátrálj a Múza előtt, hanem nézz szemébe bátran s akkor újat termentsz. Ne kérd tőlem, hogy milyet. Tőled kell azt a világnak megtudnia, költő és művész – ha az vagy csakugyan. Ha komolyan veszed, hogy Dante, Leonardo, Michelangelo utóda vagy: Hogy nem játék az, amit csinálsz. Ne műszállal dolgozz! Verset írf, legalább egy árva verssort kalapálf ki úgy, hogy lélekben megragadjon, hogy idézhető legyen, mint az, hogy elrull a virág, eliramlik az élet – és annyi más...”

A műszas-harmincas években sok katolikus papköltő tűnt fel irodalmunkban: Sik Sándor, Mécs László, Harsányi Lajos, Mentés Mihály, Kocsis László, Székely László, Városi István, Pusztai Sándor, Tűz Tamás. Harsányi Lajos (1883–1959) Összes versek című kötete 1943-ban jelent meg Budapesten a Szent István Társulat kiadásában. Jóval ezután Rónay György válogatott költeményeiből Toronyzene címen (Budapest, Ecclesia, 1969) és a kötet bevezetőjében kritikusan kijelölte Harsányi helyét a magyar irodalomtörténetben.

Sokáig egy kis Sopron megyei falunak, Rábapatonának volt a plébánosa, s csak később került Győrbe kanonoknak. Távol a fővárostól a híre sem járta be úgy az országot, mint megérdemelte volna.

Pedig Harsányi Lajosról még rábapatonai pap korában úgy irtak a lexikonok is, hogy ő az új magyar katolikus líra egyik jelentős művelője, a Szent István Akadémia tagja. Költészetét a liturgikus élmények ihlette vallási érzés kifejezése, a Dunántúl gazdag nyelvkincse, a Fertő-vidék természeti szépségei, jélképekben elmélyedő bölcséleti hajlama teszi egyénivé. Művei: A napkirály rokona (1911), Hagia Sophia (1913), De profundis (1927), Mi cha él (1933), Túlvilági ballada (1936), Holdtölte (1938), Esti körmenet (1942), Fegyverletétel (1943–55).

Hogyan kerültem vele kapcsolatba? Sajnos, csak halála után. Szemtanúktól és fültanúktól sokat megtudtam, mivel négy évig (1964–1968) püspökként Győrben teljesítettem szolgálatot, ahol Harsányi életének utolsó szakaszát leélte. Itt került kezembe Pető Lajos plébános jóvoltából Harsányinak saját kezűleg írt, Önarckép címen feljegyzett önéletrajza, amelyet szinte élete végéig pontosan vezetett. Ezt az intim és rendkívül érdekes, irodalmilag is értékes curriculum vitae-t alaposan áttanulmányoztam. Minthogy a kortársakról és korának társadalmi helyzetéről is őszintén nyilatkozik, írásai rendkívüli érdeklődésre tarthatnak számat.

A válogatott szövegeket változtatás és kommentálás nélkül közlöm. Szavai világosak, nem kell őket külön is magyarázgatni. Következzenek Harsányi Lajos följegyzései.